

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.1
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.37>

ГРЕЧАНА С.І.

**ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ СВІДКІВ
ТА ПОТЕРПІЛИХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ**

**PECULIARITIES OF THE TACTICS OF INTERROGATION
OF MINOR WITNESSES AND VICTIMS DURING THE PRE-TRIAL INVESTIGATION
IN THE COURT SESSION BY THE INVESTIGATING JUDGE**

За змістом наукової статті розглянуто особливості тактики допиту неповнолітніх під час досудового розслідування у судовому засіданні слідчим суддею. Особливості обумовлені: 1) положеннями кримінального процесуального законодавства, адже згідно ст. 354 КПК України, до допиту малолітнього свідка (потерпілого) і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка (потерпілого) слід залучати законного представника; педагога чи психолога; за необхідності – лікаря; 2) низкою додаткових організаційно-тактичних завдань, які слід вирішувати на кожній стадії проведення слідчої (розшукової) дії.

Акцентовано увагу на проблемній ситуації, що за умов допиту дитини (малолітньої) до 14 років під час досудового розслідування в судовому засіданні слідчим суддею участь педагога, психолога є обов'язковою, а від 14 до 18 (неповнолітнього) – рекомендованою. Вказане викликає потребу приведення КПК України у відповідність до міжнародних стандартів реалізації правосуддя, дружнього до дитини, удосконалення ст. 354 КПК України і закріплення обов'язку залучення педагога та / або психолога – до допиту дитини будь-якого віку.

На підставі аналізу міжнародних нормативно-правових актів надано рекомендації для проведення допиту дітей під час досудового розслідування в судовому засіданні, спрямовані на якнайповніше забезпечення їх прав, свобод та законних інтересів, а також задля нейтралізації наслідків вчиненого кримінального правопорушення. Наголошено на необхідності використання міжнародного досвіду – спеціального протоколу для допиту дитини, що ґрунтується на міжнародному інструменті для опитування дітей – NICHD Protocol (Протокол Національного інституту здоров'я дітей та людського розвитку). Дану практику рекомендовано поширити на проведення допиту у порядку ст. 225 КПК України.

Тактика проведення допиту у порядку ст. 225 КПК України повинна максимально відповідати засадам дружнього для дитини середовища. Висвітлено позитивний досвід проведення допиту неповнолітнього свідка та потерпілого під час досудового розслідування у судовому засіданні за умов спеціально обладнаного приміщення, згідно методики «Зелена кімната».

Розкрито необхідність залучення педагога та / або психолога як для забезпечення прав і свобод неповнолітнього, так і підвищення ефективності проведення слідчої (розшукової) дії. Наголошено, що за даних умов слід враховувати психологічні, вікові особливості допитуваного, обмеженість його життєвого досвіду, знань та уявлень, недостатню сформованість поведінкових навичок. Тому для отримання результативних та найбільш повних показань з боку особи, з якою таке спілкуван-

ня проводиться, необхідно використовувати не лише спеціальні тактичні прийоми, але й залучати допомогу осіб, які мають спеціальні знання щодо професійного спілкування з дітьми та надання їм психологічної допомоги, що компетентні реалізувати педагог і психолог.

Ключові слова: допит, дитина, неповнолітній, показання, тактичний прийом, психологічний контакт, кримінальне провадження.

According to the content of the scientific article, the peculiarities of the tactics of interrogation of minors during the pre-trial investigation in the court session by the investigating judge are considered. Features are determined by: 1) provisions of criminal procedural legislation, because according to Art. 354 of the Criminal Code of Ukraine, a legal representative should be involved in the interrogation of a minor witness (victim) and, at the discretion of the court, a minor witness (victim); teacher or psychologist; if necessary – a doctor; 2) a number of additional organizational and tactical tasks that should be solved at each stage of the investigative (search) action.

Attention is focused on the problematic situation that, in case of interrogation of a child (minor) under the age of 14 during the pre-trial investigation in the court session by the investigating judge, the participation of a teacher, psychologist is mandatory, and from 14 to 18 (a minor) – recommended. The above causes the need to bring the CPC of Ukraine into compliance with international standards for the implementation of child-friendly justice, improvement of Art. 354 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and establishing the obligation to involve a teacher and/or psychologist in the interrogation of a child of any age.

Based on the analysis of international legal acts, recommendations were given for the interrogation of children during the pre-trial investigation in the court session, aimed at ensuring the fullest possible protection of their rights, freedoms and legitimate interests, as well as to neutralize the consequences of the committed criminal offense. It is emphasized the need to use international experience – a special protocol for questioning a child, based on the international tool for interviewing children – NISHD Protocol (Protocol of the National Institute of Child Health and Human Development). It is recommended that this practice be extended to conducting an interrogation in accordance with Art. 225 of the CPC of Ukraine.

Tactics of interrogation in accordance with Art. 225 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine must meet the principles of a child-friendly environment as much as possible. The positive experience of interrogating a minor witness and a victim during a pre-trial investigation in a court session under the conditions of a specially equipped room, according to the "Green Room" method, is highlighted.

The need to involve a teacher and/or psychologist was revealed both to ensure the rights and freedoms of a minor, and to increase the effectiveness of the investigative (search) action. It is emphasized that under these conditions, the psychological and age characteristics of the interrogated person, the limitations of his life experience, knowledge and ideas, and the insufficient formation of behavioral skills should be taken into account. Therefore, in order to obtain effective and most complete testimony from the person with whom such communication is conducted, it is necessary to use not only special tactical techniques, but also to enlist the help of persons who have special knowledge of professional communication with children and providing them with psychological assistance, who are competent to implement teacher and psychologist.

Key words: interrogation, child, minor, testimony, tactical reception, psychological contact, criminal proceedings.

Вступ. Нині система законодавства України та практика правозастосування спрямовані на забезпечення ефективної реалізації системи правосуддя, дружнього до дитини, відповідно до вимог міжнародно-правових актів. Тактика допиту окремих категорій осіб під час досудового розслідування в судовому засіданні слідчим суддею має ряд організаційно-тактичних особливостей, притаманних тій чи іншій групі. Практичні працівники підкреслили особливості тактики допиту таких категорій осіб як неповнолітні свідки та потерпілі (71,4% опитаних слідчих, 83,5% слідчих суддів). Вказані та інші обставини обумовили актуальність проблематики дослідження.

Мета та завдання дослідження. Розкрити особливості тактики допиту неповнолітніх свідків та потерпілих під час досудового розслідування у судовому засіданні слідчим суддею. Задля досягнення поставленої мети, передбачається вирішення наступних завдань: розкрити процесуальні особливості допиту неповнолітніх свідків та потерпілих; з'ясувати їх тактичні особливості; запропонувати практичні рекомендації з досліджуваної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Передусім, особливості допиту неповнолітніх свідків та потерпілих обумовлені положеннями кримінального процесуального законодавства.

Так, згідно ст. 354 КПК України, яка регламентує особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого визначено, що:

«1. Допит малолітнього свідка і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря.

2. Свідку, який не досяг шістнадцятирічного віку, головуєчий роз'яснює обов'язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання, і не приводить до присяги.

3. До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми під час допиту, а також право протестувати проти запитань та ставити запитання. Головуючий має право відвести поставлене питання.

4. У випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин та/або захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка, за ухвалою суду він може бути допитаний поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції (дистанційне судове провадження).

5. Допит малолітнього або неповнолітнього потерпілого проводиться з дотриманням правил, передбачених цією статтею» [1].

Згідно даних правил проводиться і допит неповнолітнього потерпілого.

Законодавець закріпив необхідність залучення до допиту малолітнього свідка (потерпілого) і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка (потерпілого) таких учасників кримінального провадження: 1) законного представника; 2) педагога чи психолога; 3) за необхідності – лікаря.

Цікаво порівняти, що порядок допиту малолітньої або неповнолітньої особи під час досудового розслідування, має певні процесуальні відмінності. Так, зокрема, згідно ст. 226 КПК України, визначені такі процесуальні засади:

«1. Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря.

2. Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день.

3. Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

4. До початку допиту особам, зазначеним у частині першій ст. 226 КПК України, роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання» [1].

Це ж стосується і проведення інших слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 227 КПК України).

Отже, на підставі аналізу КПК України, приходимо до висновку, що під час допиту малолітнього свідка чи потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні слідчим суддею участь педагога, психолога є обов'язковою, а неповнолітнього – рекомендованою. Натомість, під час досудового розслідування і проведення, відповідно – допиту, залучення педагога чи психолога є обов'язковим незалежно від віку дитини. Крім того, під час досудового розслідування, за умов допиту неповнолітнього, додатково регламентується тривалість проведення допиту, що теж відповідає завданню як найповнішого забезпечення інтересів дитини. Вважаємо, що такі положення повинні дотримуватися і при проведенні допиту у порядку ст. 225 КПК України.

Нагадаємо, що згідно п. 12 ст. 3 КПК України, неповнолітня особа – це малолітня особа, а також дитина віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Малолітня особа – це дитина до досягнення нею чотирнадцяти років (п. 11 ст. 3 КПК України) [1].

Отже, ми вбачаємо недосконалість такої ситуації, а саме що під час допиту дитини до 14 років під час досудового розслідування в судовому засіданні слідчим суддею участь педагога, психолога є обов'язковою, а від 14 до 18 – рекомендованою, що викликає потребу удосконалення

нормативно-правового регулювання та практики реалізації, у тому числі з метою удосконалення ст. 354 КПК України.

Як вже зазначалося, нині система законодавства України та практика правозастосування спрямовані на забезпечення ефективної реалізації системи правосуддя, дружнього до дитини.

Варто навести положення Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо судочинства, дружнього дитині (прийняті Комітетом Міністрів 17 листопада 2010 р. на 1098-му засіданні заступників міністрів) [2]. Серед низки питань, за їх змістом регламентуються питання організації судового провадження, дружнього дитині середовища, дружньої дитині мови. Так:

- у всіх судових процесах ставлення до дітей повинно бути таким, що ураховує їхній вік, спеціальні потреби, рівень зрілості і розуміння і будь-які можливі труднощі у спілкуванні;

- справи за участі дітей повинні розглядатись в умовах чутливих до потреб дитини і без залякування. До початку судового засідання, дитину слід ознайомити з приміщенням суду і іншими об'єктами і ролями та особами посадових осіб, що беруть в ньому участь;

- повинна використовуватись мова відповідна до віку і рівня розуміння дитини. При проведенні слухання або інтерв'ю з дитиною у судових або позасудових процедурах і інших заходах втручання, судді та інші спеціалісти повинні спілкуватися з дитиною з повагою та чутливістю;

- дітям має бути дозволено бути в супроводі батьків або, залежно від обставин, батька або матері, на власний розсуд дитини, якщо не було прийнято обгрунтованого протилежного рішення щодо такої особи;

- повинні застосовуватись такі методи проведення інтерв'ю, як відео- або аудіо-запис або досудове слухання перед відеокамерою, і такі записи мають вважатись прийнятними доказами;

- повинен бути забезпечений, наскільки можливо, захист дітей від зображень або інформації, яка може бути шкідливою для їхнього здоров'я;

- при прийнятті рішення про розкриття зображень або інформації, які можуть завдати шкоди дитині, суддя повинен звернутися за порадою до інших спеціалістів: психологів та соціальних працівників;

- судові засідання, в яких беруть участь діти, повинні бути адаптованими до темпу і тривалості концентрації уваги дитини: мають плануватись регулярні перерви і слухання не повинно тривати надто довго;

- для сприяння участі дітей у повну міру їхньої когнітивної здатності і задля забезпечення підтримки їхньої емоційної стабільності, фактори, що порушують хід засідання, і фактори, що відвертають увагу, мають бути скорочені до мінімуму;

- наскільки доречно і можливо, кімнати для проведення інтерв'ю і зали очікування повинні бути організованими для дітей і в умовах сприятливих для дитини;

- наскільки можливо, повинні бути створені спеціалізовані суди (або судові палати), процедури і установи для дітей, які вступили в конфлікт із законом, у т.ч. спеціалізовані відділення поліції, органи судової влади, судова система і органи прокуратури (розділ 5 Керівних принципів 2010 року) [2].

Окремо формуються вимоги щодо отримання показань дітей, які повинні відповідати як найповнішому забезпеченню її прав та законних інтересів (розділ 6 Керівних принципів 2010 року) [2].

Вказані рекомендації щодо здійснення кримінального провадження за участю дітей спрямовані на якнайповніше забезпечення їх прав, свобод та законних інтересів, а також функцію нейтралізації негативних наслідків вчиненого кримінального правопорушення.

Слід наголосити на необхідності використання спеціального протоколу для допиту дитини, і дану практику ми можемо рекомендувати поширити до проведення допиту у порядку ст. 225 КПК України. Так, мова йде про навчальний інструмент для опитування дітей, відомий як NICHD Protocol (Протокол Національного інституту здоров'я дітей та людського розвитку) [3, с. 58–64].

Протокол NICHD розробили, щоб забезпечити інтерв'юєрів (осіб, які уповноважені проводити допити: слідчі, прокурори, слідчі судді) чіткою структурою, спрямовуючи їх інтерв'ю на кожному етапі й допомагаючи уникнути невдалих стратегій опитування, які можуть призвести до спотворення показань дитини [4, с. 373]. Вказаний інструмент є одним із напрямів реалізації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, що висвітлений за змістом нормативно-правових джерел та праць вчених [5], відповідає кращому досвіду роботи правоохоронних органів іноземних держав.

Слідчий або особа, яка проводить допит, керується запропонованим у протоколі алгоритмом щодо реакцій дитини, надаючи чіткий перелік сформованих універсальних відкритих запитань (наприклад: «Розкажи мені все про це», «То що сталося» тощо) й уточнювальних запитань, які ґрунтуються на відповідях дитини [3, с. 46].

Виходячи із проведених досліджень, слід вказати, що розвиток системи кримінального судочинства, повинен максимально відповідати засадам дружнього для дитини середовища. З даного приводу варто наголосити, що залучення таких учасників проведення слідчої (розшукової) дії як педагог і психолог спрямовано як на забезпечення прав і свобод неповнолітнього, так і підвищення ефективності проведення слідчої (розшукової) дії.

Однак, вивчення емпіричних джерел свідчить, що педагог і психолог до допиту малолітнього та неповнолітнього залучаються не завжди, що оцінюється нами як недолки організації і тактики слідчої (розшукової) дії.

Натомість, є й позитивні приклади щодо залучення до допиту неповнолітніх свідків та потерпілих у судовому засіданні – педагога та психолога.

Так, згідно ухвали слідчого судді Волочиського районного суду Хмельницької області, розглянувши клопотання дізнавача про допит потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні в порядку ст. 225 КПК України за матеріалами досудового розслідування, внесеного до ЄРДР за ч. 1 ст. 125 КК України, слідчий суддя підтримав аргументи, що неповнолітній потерпілий планує виїзд на тривалий час за кордон в республіку Чехія, що унеможливить його допит під час судового розгляду кримінального провадження. В ухвалі слідчого судді наголошено, що згідно ч. 1 ст. 226 КПК малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. В ухвалі слідчого судді наголошено про рішення допитати в судовому засіданні в порядку ст. 225 КПК України у приміщенні Волочиського районного суду Хмельницької області неповнолітнього потерпілого за участі прокурора, дізнавача, законного представника потерпілого та психолога або педагога. В судове засідання викликати вказаних осіб [6].

Інший приклад. Слідчий суддя Автозаводського районного суду м. Кременчука, за результатами розгляду клопотання прокурора про допит малолітньої потерпілої під час досудового розслідування у закритому судовому засіданні, щодо розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 с. 125 КПК України, установив. Допит потерпілої судом обґрунтовується тим, що потерпіла є малолітньою, а кримінальне провадження проводиться стосовно застосування відносно неї домашнього насильства (нанесення тілесних ушкоджень вітчимом). З посиланням на ст. 225 КПК України, прокурор просила допитати малолітню потерпілу під час досудового розслідування в присутності прокурора, практичного психолога, педагога, а також законного представника. Прокурором зазначено, що на даний час вітчиму неповнолітньої потерпілої про підозру не повідомлено, допит малолітньої потерпілої можна провести без його участі. Прокурором звернено увагу слідчого судді на той факт, що процедура допиту малолітньої потерпілої від насильства є дуже травматичною для дітей, тому є потреба у її допиті без присутності обвинуваченого у судовому засіданні в присутності прокурора, практичного психолога, педагога, а також законного представника.

Вирішуючи клопотання, слідчий суддя виходив з того, що у зв'язку з віком та індивідуальними психологічними особливостями дитина може забути деталі вчиненого щодо неї злочину або через страх та душевні страждання відмовитись давати показання, оскільки злочин був вчинений її вітчимом. Вивчивши матеріали клопотання, суд прийшов до висновку, що обставини, які навела прокурор у клопотанні є винятковими, оскільки допит малолітньої потерпілої на даний час має суттєве значення для даної справи та її обставин. Слідчий суддя задовольнив клопотання про допит малолітньої потерпілої у закритому судовому засіданні. Вирішено провести допит у судовому засіданні у визначений час в присутності прокурора, практичного психолога, педагога, а також законного представника [7].

Особливої гостроти питання щодо допиту неповнолітніх у порядку ст. 225 КПК України набуває у зв'язку із розслідуванням вчиненого відносно дитини кримінального правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості, застосуванням відносно неї насилля у різних формах. Якраз у таких ситуаціях, особливо коли дитина є потерпілою, виникають конфліктні ситуації, обумовлені зовнішніми і внутрішніми чинниками.

Такі обставини як погрози або шантаж з боку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, примирення та задобривання з його боку, або інших осіб, які представляють його

інтереси, негативно впливають на встановлення об'єктивних обставин справи і повинні бути враховані при прийнятті рішення і проведення допиту особи, зокрема – неповнолітньої, згідно ст. 225 КПК України.

Так, слідчий суддя районного суду м. Харкова, розглянув погоджене з прокурором клопотання слідчого про допит потерпілої особи під час досудового розслідування в судовому засіданні у кримінальному провадженні за ч. 4 ст. 152 КК України. Встановлено, що клопотання слідчого про проведення допиту у порядку ст. 225 КПК України ґрунтується на тому, що на неповнолітню потерпілу здійснюється психологічний тиск з боку підозрюваного, який є її вітчимою, й остання може змінити свідчення чи відмовитись від них у суді. Враховуючи обставини вчинення кримінального правопорушення, слідчим суддею встановлена наявність обставин, що можуть вплинути на повноту чи достовірність показань потерпілої, як передбачено ст. 225 КПК України, клопотання було задоволено. Вирішено допитати потерпілу в закритому судовому засіданні за участю прокурора, слідчого, законного представника, педагога у визначений час [8]

Якщо звернути увагу на національну систему вітчизняного законодавства в розрізі регулювання цього питання, то норми КПК України надають можливість органам досудового розслідування, прокуратурі та суддям, відповідно до своїх повноважень, застосовувати до неповнолітнього потерпілого дискреційні повноваження. Наприклад, під час проведення допиту дитини, яка є потерпілою (свідком), слідчий відповідно до ст. 71 КПК України самостійно обирає потрібного спеціаліста-психолога чи іншу компетентну особу, яка допоможе йому ефективно провести слідчу (розшукову) дію (встановити психологічний контакт, з'ясувати обставини справи, зрозуміти мову дитини тощо) [5, с. 185–186].

Необхідність залучення педагога чи психолога до проведення допиту неповнолітнього під час досудового розслідування в судовому засіданні слідчим суддею пов'язана і з тим, що спілкування з дитиною (малолітньою, неповнолітньою) є досить складним і вимагає підготовки, кваліфікованого проведення. Слід враховувати психологічні, вікові особливості допитуваного, обмеженість його життєвого досвіду, знань та уявлень, недостатню сформованість поведінкових навичок. Тому для отримання результативних та найбільш повних показань з боку особи, з якою таке спілкування проводиться, необхідно використовувати не лише спеціальні тактичні прийоми, але й залучати допомогу осіб, які мають спеціальні знання щодо професійного спілкування з дітьми та можуть забезпечити надання їм психологічної допомоги як педагог і психолог.

Сьогодні прогресивним кроком є використання під час допиту неповнолітніх, у тому числі у порядку ст. 225 КПК України, сучасних прогресивних технологій, кращого досвіду правоохоронних та судових органів іноземних держав, до одного з яких належить методика «Зелена кімната». Власне вона пов'язана із реалізацією *child-friendly justice* – судочинства, дружнього до дитини, а сприяє досягненню поставлених завдань використання *child-friendly room* – кімнати, дружньої до дитини, або «зеленої кімнати» [9, с. 345].

Термін «зелена кімната» закріплено в різних рекомендаційних документах. Ними визначено загальні вимоги щодо облаштування зазначених приміщень, зокрема вимоги щодо кольору стін, шпалер, підлоги, килимового покриття, меблів (рекомендуються зеленого кольору), відповідної температури та свіжого повітря, якості звукоізоляції, належного освітлення, кімнатних квітів, іграшок та художньої літератури, відповідного звукового оформлення, наявності м'яких крісел. Доцільним є й організація двох приміщень, відокремлених склом позавізуального спостереження та встановлення відеоапаратури [10, с. 10–11].

Заслуговує схвалення, що під час допиту неповнолітнього свідка та потерпілого під час досудового розслідування у судовому засіданні у вітчизняній практиці вже застосовуються сучасні технології і методики за результатами запровадження кращого досвіду іноземних держав, і зокрема – методика «Зеленої кімнати».

Так, до Самбірського міськрайонного суду Львівської області надійшло клопотання прокурора у кримінальному провадженні за ознаками вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК України про допит потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні, оскільки це дозволить запобігти повторній психологічній травматизації дитини, а також існує ризик незаконного впливу підозрюваним на малолітнього потерпілого, оскільки вони разом проживають. Слідчий суддя, дослідивши матеріали клопотання, дійшов до такого висновку: враховуючи, що прокурором доведено існування обставин, що можуть унеможливити допит потерпілого в суді, зокрема існує загроза незаконного впливу підозрюваним на малолітнього потерпілого, клопотання є обґрунтованим та підлягає задоволенню. Слідчий суддя ухвалив – клопотання прокурора про допит потерпілого – задовольнити. Допит

потерпілого здійснити в приміщенні Самбірського міськрайонного суду Львівської області, в режимі відеоконференції із *Зеленою кімнатою*, що за визначеною адресою та у певний час, у присутності сторін кримінального провадження [11].

Іншою сучасною моделлю реагування на потреби дітей – потерпілих та свідків кримінальних правопорушень є модель «Барнахус», мета якого полягає в тому, щоб кожна дитина могла отримати скоординовану й ефективну допомогу, а також запобігти (повторному) травмуванню під час розслідування та судового розгляду. Аналіз міжнародної практики щодо процедури допитів дітей, які є потерпілими або стали свідками насильства, засвідчує доцільність постійного вдосконалення навичок співпраці з дітьми задля отримання найкращих результатів, забезпечення прав та інтересів дітей [3, с. 47].

За будь-яких умов слід враховувати, що для результативного проведення допиту з дитиною (неповнолітньою та малолітньою) важливою умовою є створення невимушеного доброзичливого відношення до неї.

Залучення дитини до проведення слідчої (розшукової) дії має відбуватися поступово, спочатку слід дати особі можливість освоїтись з новим місцем і новими людьми. Неприпустимим при спілкуванні з дитиною є занадто строга й офіційна атмосфера, яка може налякати і замкнути в собі дитину. Важливо, що спілкування повинно бути як доступним для розуміння, але не переходити до рівня дитячого чи не серйозного спілкування.

Після встановлення психологічного контакту з дитиною, слід підвищити її мотивацію. Наприклад, підкреслити значення її допомоги для розкриття та розслідування кримінального правопорушення. Побудова робочої стадії допиту повинна бути поетапною, логічною, не допускати поспіху. Питання, які ставляться дитині, повинні бути зрозумілі, лаконічні, а спілкування – у формі діалогу. Власне питання повинні ускладнюватись поступово, за логікою викладу: «від загального – до окремого». Спочатку доцільно з'ясувати коло осіб, які долучалися до звичних дій, обстановку, яку дитина добре запам'ятала, дії, які вона самостійно вчиняла, і лише потім ставити питання про сутність та ознаки вчиненого кримінального правопорушення. При цьому слід спонукати неповнолітню особу до пригадування розвитку подій, встановлення зв'язків між окремими епізодами.

При допиті неповнолітнього необхідно застосовувати такі методи: метод переконання, метод правомірного навіювання (шляхом пропозиції, поради, прохання, застереження, попередження), метод емоційного експерименту (використання психологічного стану з врахуванням критеріїв допустимості), метод прикладу (особистий приклад або наголошення на позитивних якостях інших осіб).

Висновки. Слід підсумувати, що допит неповнолітнього свідка та потерпілого – не лише процесуально, а й тактично та організаційно складна дія, до проведення якої слідчий суддя та інші залучені компетентні учасники повинні ретельно підготуватися. Необхідним є встановлення психологічного контакту із неповнолітнім, що значною мірою вплине на результативність діалогу, котрий повинен мати характер довірливої розмови. Також варто наголосити на ефективності застосування прийомів емоційного впливу, що обумовлено віковими та іншими особливостями розвитку цієї категорії осіб.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо судочинства, дружнього дитині (Прийняті Комітетом Міністрів 17 листопада 2010 р. на 1098-му засіданні заступників міністрів) URL: https://rescentre.org.ua/Uploads/Files/docs/Guidelines_cChild_Friendly_Justice_Ukr.pdf
3. Розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський, Ю. М. Черноус, Г. Ю. Нікітіна-Дудікова, А. В. Самодін, А. О. Антошук, В. В. Бурлака, А. А. Новіков]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 64 с. <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/25740>
4. Нікітіна-Дудікова Г. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей [Текст] : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 624 с.
5. Нікітіна-Дудікова Г.Ю., Черноус Ю.М. Міжнародні та європейські стандарти правосуддя, дружнього до дитини, під час розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 182–190. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.25>

6. Ухвала слідчого судді Волочиського районного суду Хмельницької області від 22 липня 2022 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105364749>

7. Ухвала слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчука від 03 лютого 2023 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108859189>

8. Ухвала слідчого судді Московського районного суду м. Харкова від 05.02.2021 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94674072>

9. Черноус Ю.М. Тактика допиту дитини в умовах «зеленої кімнати». *Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статеві свободи та статеві недоторканості дітей, шляхи їх вирішення* (Київ, 19 черв. 2020 р.). Київ, 2020. С. 345–349. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/17278>.

10. «Зелені кімнати»: нормативно-правове забезпечення функціонування / К.Б. Левченко, М.В. Євсюкова ; за заг. ред. О.М. Бандурки та К.Б. Левченко. К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2012. 24 с. https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/child_witness_dl/green_room_legislation.pdf

11. Ухвала слідчого судді Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 13 грудня 2021 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101843708>

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.38>

СИСОЛЯТИН В.В.

**НАУКОВА ПОЛЕМІКА З ПРИВОДУ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ
ВСТАНОВЛЕННЮ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ**

**SCIENTIFIC CONTROVERSY ABOUT THE CIRCUMSTANCES
TO BE ESTABLISHED IN THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES RELATED
TO THE USE OF INTERNET BANKING**

Метою статті є проведення криміналістичного аналізу обставин, які підлягають встановленню під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням інтернет-банкінгу. Наукова стаття присвячена висвітленню окремих аспектів розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням Інтернет-банкінгу. Досліджуються обставини, які підлягають встановленню при розслідуванні визначеної категорії протиправних діянь. Наголошено на тому, що однією зі складових методики розслідування окремих кримінальних правопорушень є обставини, які підлягають встановленню. Даний елемент у своїх роботах опрацьовують майже усі науковці, предметом дослідження у яких є вказана тематика. Зазначено, обставини, які підлягають встановленню під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням Інтернет-банкінгу, акумулюють в собі загальні відомості стосовно самого протиправного діяння, а також характеристик його учасників, що служить для побудови конкретних слідчих ситуацій в кримінальних провадженнях досліджуваної категорії. Визначено перелік обставин, які підлягають встановленню під час розслідування досліджуваної категорії протиправних діянь: 1) обставини, які характеризують вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням Інтернет-банкінгу (відомості про час, місце їх вчинення, відомості про спосіб їх вчинення, напри-

© СИСОЛЯТИН В.В. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права)